

Familiegebeurtenis uit het verleden

Nelis de Ruijter en het Binnengasthuis

Op welke leeftijd hij begon met werken is niet bekend, maar op zijn zeventiende is mijn overgrootvader Nelis de Ruijterⁱ zoals hij genoemd wordt, al aan het werk als timmerman in de bouw. Timmerman is hij zijn hele leven lang gebleven. Volgens familieoverlevering maakt hij zelf de houten kozijnen voor het huis van zijn zoon Henk dat na zijn pensionering onder zijn bewind in Randwijk gebouwd wordt.ⁱⁱ

Afb. 1. Nijburgse straat 55 Randwijk in aanbouw. Foto in bezit van Theo de Ruijter.

Herinnering in juni 2024 van Theo, zoon van Henk: "Wat me nog te binnen schiet, mijn vader en moeder zijn 27 juli 1933 getrouwd; het huis is dus opgeleverd een maand voordat Nelis 68 jaar werd. Dat Nelis een moderne 'aannemer' was herinner ik me uit de woorden van mijn moeder, die hem 's zondags uit de kerk, een paar weken voor hun trouwen om de sleutel vroeg om aan bekenden of familie alvast het huis te laten zien waarop Nelis antwoordde: als de laatste termijn betaald is krijg je de sleutel.

Ben ik nooit meer vergeten."

Het is dinsdag 31 oktober 1882. Nelis woont als oudste zoon nog thuis bij vader Jan en moeder Maria in de Rustenburgerstraat 194 in Nieuwer Amstel, iets ten zuiden van Amsterdam. Hij heeft

vier zussen en vier broers, waarvan het jongste broertje Henk pas negen maanden oud is. Die Rustenburgerstraat bestaat nog steeds, maar ligt tegenwoordig door de annexatie van Nieuwer Amstel in 1896 in Amsterdam.

Nelis werkt die dagen nauwelijks een kilometer van huis af, in een "nieuw gebouw" aan de Weteringschans in het naburige Amsterdam.

De Weteringschans is in 1882 een nieuwe straat in Amsterdam ten zuiden van de Lijnbaansgracht. Tegenwoordig behoort de Weteringschans tot het centrum van Amsterdam. Er wordt in 1882 gebouwd op de plaats van de gesloopte Amsterdamse stadsmuren uit de vijftiende eeuw.

De veiligheidsmaatregelen in die tijd in de bouw zijn niet zoals nu. In ieder geval valt Nelis van de tweede verdieping naar beneden.

Nelis raakt zodanig gewond dat hij naar het toenmalige Binnengasthuis gaat, twee kilometer verwijderd van de Weteringschans aan de Oudezijds Voorburgwal.

Of Nelis zelf nog loopt, of per (hand)kar gebracht wordt, is niet bekend. In het Binnengasthuis blijkt dat zijn rechterschouder gebroken is.

Afb. 2. Zicht op het Binnengasthuis, Oudezijds Voorburgwal 235, 1875-1883. Foto: Andreas Theodorus Rooswinkel, Beeldbank Stadsarchief Amsterdam.

Het Binnengasthuis is al in de late middeleeuwen gesticht door het religieuze Sint Pietersgilde en heet oorspronkelijk ook het Sint Pietersgasthuis. Uiteindelijk wordt het een instelling voor Amsterdamse ziekenzorg. Vanaf 1828 wordt het Binnengasthuis ook een opleidingsinstituut voor medici. Uiteindelijk is het opgegaan in het huidige AMC.

Nelis wordt opgenomen in de mannenzaal op de afdeling Verband (Tegenwoordig heet dat Chirurgie) en krijgt kribbe (bed) nr. 3. Die kribben zijn in die tijd van ijzer. Er is ook een plank voor kleren beschikbaar.

Als Nelis in het Binnengasthuis ligt, is de ziekenverzorging nog van een miserabel niveau. De nadruk ligt op verzorging en niet op verpleging of genezing. Veelal werken er ongeschoolde mensen en is er nog geen onderscheid tussen verplegend en verzorgend personeel.

Er zijn overigens meerdere familieleden van Nelis opgenomen geweest in het Binnengasthuis.ⁱⁱⁱ De grootvader van Nelis, Cornelius de Ruijter is er 40 jaar eerder stervende binnengebracht. Ook Nelis moeder, Maria Jutte, heeft er enkele keren gelegen.

Van privacy is in 1882 nog geen sprake zoals op de bijgaande foto van de mannenzaal uit 1897 te zien is.

Afb. 3. Mannenzaal ca. 1897. Beeldbank Stadsarchief Amsterdam.

Nelis in het patiëntenregister.

Ingekomen N. 48/2.	N. der kribben.	N A A M.	Gods-dienst.	Ouder-dom.	Beroep.	Gehuwd of Ongehuwd.	Kinderen bij de Min.	Geboorte-plaats.	Woonplaats.	NAMEN der OUDERS.	Woonplaats.	Uitgegaan.	Overleden.	Dagen verpleegd.	N. der Baurt-Biljetten.
31 October 20	20	Tranzani, P.C.		25 Maart 1853		Gehuwd met Anna Maria van Kist. 9 kind.		Lydenburg	Lydenburg	Toniene Hendrika Bommers. Borden van liden.		19 Nov 1882		19	103
31 October 9	9	Ruiter, de P.C.		31 Aug 1865	Timmerman	Ongehuwd		Rustenburg	Rustenburg	Johannes Dotholomus Maria Jutte.		16 Dec 1882		46	103

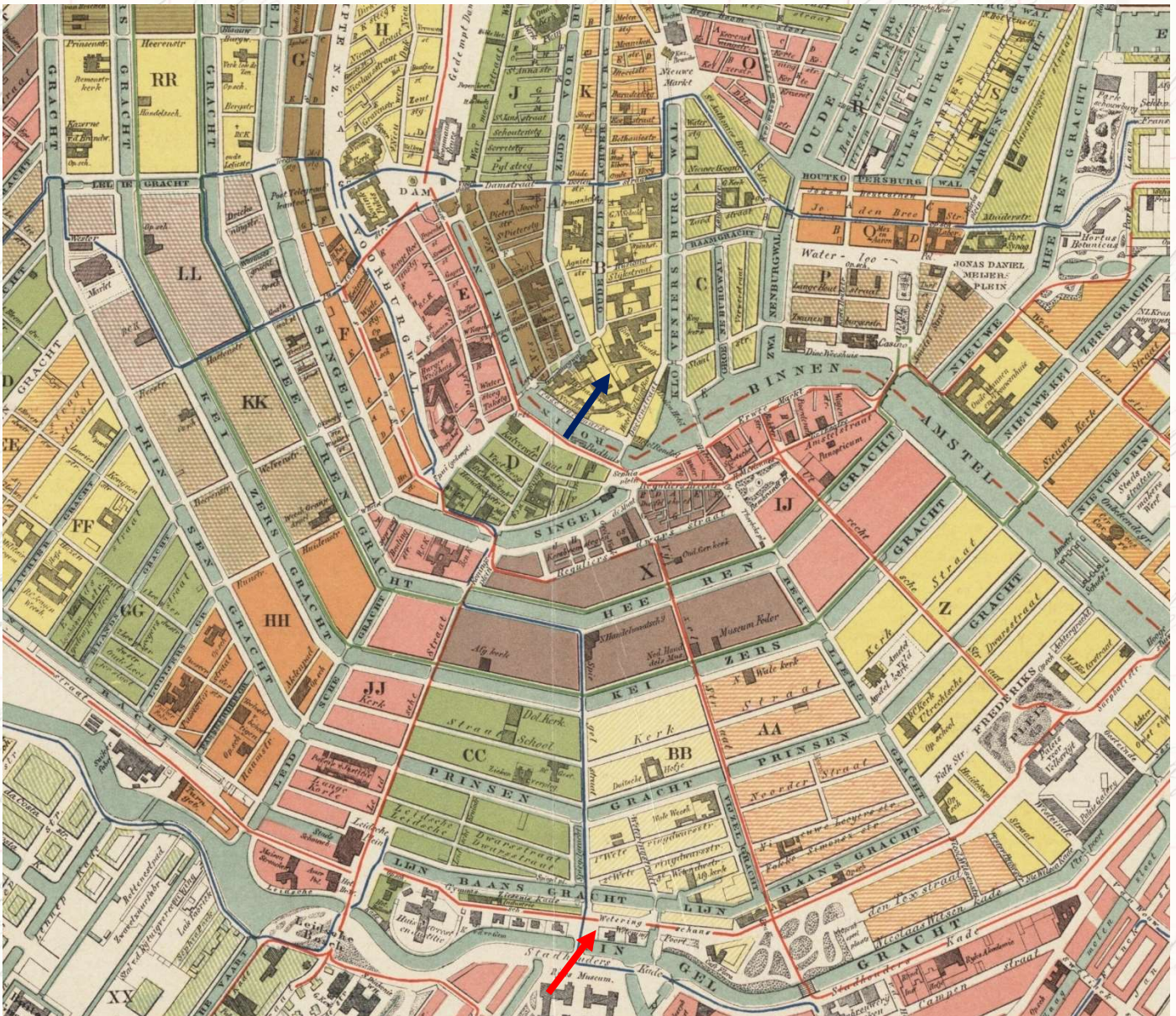
Afb 4. Patiëntenregister 1882 met in tweede regel de gegevens van Nelis.

Tegenwoordig is het verblijf bij een dergelijke verwonding wellicht enkele dagen en herstel je verder thuis. Nelis verblijft echter 46 dagen in het Binnengasthuis. Negen dagen voor kerst 1882, op zaterdag 16 december, wordt hij uit het gasthuis ontslagen. Hoewel Nelis nog thuis woont en wellicht ook thuis verzorgd kan worden blijft hij toch lang in het Binnengasthuis. Het kan te maken hebben met de trend in de tweede helft van de negentiende eeuw dat mensen door betere mogelijkheden in ziekenhuizen kozen voor verblijf daar in plaats van verzorging thuis. Maar wellicht was er thuis geen mogelijkheid hem te verzorgen met al die kinderen.

Aangezien Nelis zijn verdere hele leven als timmerman werkt en ik nooit iemand in de familie iets over deze gebeurtenis heb horen vertellen, is aannemelijk dat de schouder goed hersteld is.

Wat is de bron van dit verhaal? In het Amsterdamse Binnengasthuis werden jaarlijks patiëntenregisters bijgehouden. Deze zijn gearchiveerd bij het Stadsarchief Amsterdam. In de registers zijn o.a. data van binnenkomst en ontslag, leeftijd, beroep, namen van ouders e.d. genoteerd. Ook de reden van opname wordt vaker vermeld, zoals ook bij onze Nelis. Wat wel opvalt is dat zowel in de voor-als achternaam een fout staat. Cornelius wordt als Cornelis en Ruijter als Ruiter geschreven, maar de overige gegevens kloppen.

Amsterdam in de 19^e eeuw met locaties waar dit verhaal zich afspeelt.

Afb. 5. Uitsnede uit plattegrond van Amsterdam 1890 met grachtengordel. Uitgegeven door Tj. van Holkema. Blauwe pijl wijst naar Binnengasthuis, rode pijl wijst naar Weteringschans. Beeldbank Stadsarchief Amsterdam.

Geraadpleegde literatuur.

- Nadeche Diepgrond: Een poort naar de dood en verblijfplaats van 'ongelukkigen', 2021.
- G. Hellinga: De voormalige Amsterdamse Clinische school en het Binnengasthuis 1828-1867, 1928.
- Wikipedia: Binnengasthuis (Amsterdam) en Weteringschans, versie juni 2024.
- Gemeente Amsterdam: De Weteringschans: van stadsmuur tot fietsstraat, 2019.
- Stadsarchief Amsterdam: Patiëntenregisters 1818-1899

ⁱ Officieel heet Nelis Cornelius Johannes.

ⁱⁱ Info van Theo de Ruijter, kleinzoon van Nelis.

ⁱⁱⁱ Bron: Patiëntenregisters Binnengasthuis Amsterdam.